

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

Obor: Školský management

**ŽIJEME S DĚTMI ŽADATELŮ O UDĚLENÍ
AZYLU – MULTIKULTURNÍ VZDĚLÁVÁNÍ
LIVING WITH ASYLUM APPLICANTS CHILDREN
– MULTICULTURAL EDUCATION**

Bakalářská diplomová práce

Lenka Faltysová

Vedoucí bakalářské diplomové práce: PhDr. Daniel Topinka, Ph.D.

Olomouc 2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Kostelci nad Orlicí dne 20. března 2013

.....

Poděkování:

Ráda bych na tomto místě poděkovala PhDr. Danielovi Topinkovi, Ph.D., vedoucímu mé bakalářské práce za odborné vedení a mnoho cenných rad a podnětů, které mi poskytl. Rovněž děkuji za jeho vstřícnost a ochotu, se kterou se vedení mé bakalářské práce věnoval.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Faltysová Lenka

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky FF UP

Název diplomové práce: Žijeme s dětmi žadatelů o udělení azylu – multikulturní vzdělávání.

Počet znaků: 72 638

Počet příloh: 2

Počet titulů použitých zdrojů a literatury: 20

Bakalářská diplomová práce se zabývá multikulturním vzděláváním dětí žadatelů o udělení mezinárodní ochrany a jejich začleňováním do nového prostředí. Popisuje prostředí Pobytového střediska Kostelec nad Orlicí, které je určeno k ubytování žadatelů o udělení mezinárodní ochrany a jejich dětí. Představuje projekty, jak se s těmito dětmi pracuje, přibližuje práci v tzv. vyrovnávací třídě. Ukazuje, že pedagogové pracující s dětmi žadatelů o mezinárodní ochranu jsou dobře připraveni je vzdělávat.

Klíčová slova: migrace, žadatel o udělení mezinárodní ochrany, pobytové středisko, vyrovnávací třída, volnočasové aktivity

Summary

This bachelor thesis focuses on multicultural education of children of applicants for international protection and their integrating into the new society. It explains the atmosphere in the Residential centre Kostelec nad Orlicí, which is intended for an accomodation of applicants for international protection and their children. This bachelor thesis introduces the projects how to work with these children and explains the work in the compensatory classroom. The thesis shows us that the educationalists working with children of applicants for international protection are well prepared to educate them.

Key words: migration, applicant for international protection, residential centre, compensatory classroom, free time activities.

Obsah

Úvod	6
1. Uprchlíctví v ČR	8
1.1 Vymezení základních pojmů	11
1.1.1 Uprchlíctví jako forma nucené migrace	12
1.1.2 Předsudky – sociokulturní znevýhodnění.....	12
1.2 Přijímací a pobytová střediska	13
1.2.1 Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra	14
1.2.2 Komunikace s druhými	15
1.2.3 Dětské pojetí identity.....	16
1.2.4 Přístupy k moderní výuce českého jazyka	16
1.3 Vzdělávání dětí žadatelů o mezinárodní ochranu.....	19
1.3.1 Multikulturní výchova a vzdělávání.....	22
1.3.2 Současný přístup k řešení problematiky.....	24
1.3.3 Integrace dětí do základní školy.....	25
1.3.4 Příklad společné aktivity	26
1.3.5 Integrační centrum.....	27
2. Učitelé a realizace multikulturního vzdělávání	29
2.1 Popis výchozí situace v PoS v Kostelci nad Orlicí	29
2.2 Návaznost výuky – přípravná třída	30
2.3 Popis kvalitativního výzkumu	31
2.3.1 Cíle výzkumu.....	31
2.3.2 Fáze výzkumu.....	31
2.3.3 Doba realizace výzkumu.....	32
Závěr.....	41
Seznam použité literatury a ostatních zdrojů	43
Seznam obrázků	44
Přílohy	45

Úvod

Česká republika (dále jen ČR) byla dlouhý čas zemí uzavřenou před světem. Pak přišel čas, kdy jako evropský stát dozrála k tomu, že se již umí otevřít k přijetí všech, kteří si hledají nové místo ke svému životu. Náš stát má mnohé z toho, co ostatní hledají a po čem touží. Oni našli tu sílu nebo snad odpovědnost a útekem zachraňují zbytek důstojnosti člověka či vlastní život, pokud je důvodem podání jejich žádosti o udělení mezinárodní ochrany např. válečný konflikt v zemi, odkud přichází. Tím důvodem ale může být i nedostatečná lékařská péče, pronásledování nebo náboženské vyznání. Migrace je součástí dějin a je důležitým rozměrem její dnešní reality.

Žiji ve městě, ve kterém má své místo Pobytové středisko žadatelů o azyl (dále jen PoS). Byla jsem přítomna zřízení tohoto zařízení v Kostelci nad Orlicí v roce 2001. A to konkrétně v postavení zřizovatele (města) právního subjektu Základní školy Gutha-Jarkovského, která zabezpečuje povinnou školní docházku dětí azytantů a zajišťuje podmínky pro jejich vzdělávání. Napadalo mě, jak si asi spolu hrají děti z Afriky, Asie a východní Evropy, zda si navzájem rozumí. Zprvu byly problémy, situaci komplikovala neznalost českého jazyka a odlišnost sociokulturního prostředí, z něhož tyto děti pocházely. Seznámila jsem se s touto problematikou, velmi mě zaujala a myšlenka zpracovat téma závěrečné bakalářské práce Žijeme s dětmi žadatelů o azyl – multikulturní vzdělávání, mě provází celým průběhem dosavadního studia. Strachu či obavy z cizinců se můžeme zbavit tehdy, pokud o tom něco víme. Už nyní vidím, jaký posun při integraci dětí uprchlíků do života v našem městě nastal od doby zřízení střediska, a to bylo PoS Kostelec zřízeno jako jedno z posledních středisek v ČR. Účastnila jsem se během mé práce na odboru školství městského úřadu několika vzdělávacích kurzů multikulturního vzdělávání. Chtěla jsem poznat, zda se vyskytují problémy při vzdělávání dětí žadatelů o azyl vnímané výhradně ze strany pedagogů. Z výzkumného šetření v praktické části práce vyplyne závěr, zdali jsou učitelé dobře připraveni ke vzdělávání dětí žadatelů o udělení mezinárodní ochrany.

Nové prostředí, ve kterém se děti uprchlíků vyskytují, je pro ně stresující situací, která zasáhne do jejich života. Proto je velmi zásadní vytvořit pro ně vazbu důvěry, pocitu bezpečí a velmi dobrou vzájemnou komunikaci. Možnosti, jak s těmito dětmi pracovat a využít při práci s nimi již zkušenosti získaných v jiných městech, kde byla již PoS otevřena dříve, jsme získávali společně – škola i zřizovatel. Dostat se k těmto zkušenostem uvolňovalo napětí. Podnětem ke zpracování tohoto tématu pro moji bakalářskou práci byla myšlenka zjistit, co je tím nejbojovavějším problémem při vzdělávání těchto dětí.

Cílem mé práce je ověřit, zdali a jak učitelé zvládají pocíťované problémy při práci s dětmi žadatelů o udělení mezinárodní ochrany prostřednictvím zásad multikulturního vzdělávání. V teoretické části seznamuji se základními pojmy, které se vztahují k migraci a uprchlictví v ČR, popisují uprchlictví v ČR, vzdělávání dětí žadatelů o mezinárodní ochranu od multikulturního vzdělávání až po konkrétní akce pro děti žadatelů, příklady společných aktivit s dětmi, dále představuji práci v tzv. vyrovnávací třídě.

V empirické části se věnuji popisu toho, co mi sdělili dotázaní na položené otázky se zaměřením na vybrané Pobytové středisko pro žadatele o udělení mezinárodní ochrany v Kostelci nad Orlicí a základní školu, kam se děti integrují. Kvalitativním výzkumem, kdy jsem použila metody polostrukturovaného rozhovoru s menší skupinou (12 respondentů) odborníků, pedagogů z PoS a základní školy, po vyhodnocení odpovědí na položené otázky, jsem dospěla k závěru, jak dobře jsou pedagogové připraveni na práci s dětmi cizinců.

1 Uprchlictví v ČR

„Příslušnost k národu není jen otázka objektivních znaků (např. společný mateřský jazyk aj.), ale také subjektivního vědomí jednotlivců: Patříme k národu především proto, že máme pocit skutečné vnitřní sounáležitosti s národem, s jeho historií, s jeho tradicemi a zvyklostmi i s vůlí tuto příslušnost k národu deklarovat“¹.

Soužití s lidmi jiné kultury je ještě často v naší zemi vnímáno jako velmi složité. Informace z masmédií, ale i odborné sociologické výzkumy veřejného mínění stále upozorňují na vysoké procento výskytu negativních postojů k uprchlíkům. V čem je problém? Jak to lze ovlivnit, aby tomu tak nebylo, co je třeba vědět pro dobré soužití a proto, abychom necítili napětí? Naše země dlouhá léta patřila mezi ty uzavřené před světem. Chyběly zkušenosti s větším počtem národností, které se chovají jinak, respektují odlišné hodnoty, ctí jiné tradice, jinak komunikují a mají jiná očekávání než my – Češi. Od změn, které nastaly v naší zemi po roce 1989, uběhlo už více než dvacet let a my jsme ušli veliký kus cesty novým směrem.² Do té doby u nás docházelo jen k migraci z vlasti, nikoli k situacím, že by se dokonce naše republika stala pro cizince došlé z různých zemí světa zemí cílovou, nejen tranzitní. Cílovou zemí značíme tu, kde se chtějí usadit a dále žít. V začátcích tvořili největší skupinu žadatelů o azyl uprchlíci ze zemí bývalého Sovětského svazu, Rumunska a Bulharska. Poté se počet zemí, ze kterých žadatelé o azyl pocházeli, měnil a rozšířil. V té době bylo nutné poskytnout možnosti zajištění ubytování pro nově příchozí. Současně se v naší společnosti objevila určitá nutnost překonávat předsudky, které Češi pociťovali vůči uprchlíkům. V poslední době je počet žadatelů o udělení mezinárodní ochrany zaznamenán jako klesající a výrazně se v ČR nemění ani zastoupení podle kontinentů.

---

¹ PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 263 s. První pomoc pro pedagogy, 4. ISBN 80-725-4866-2.

² ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. ISBN 80-717-8648-9

Jako vyspělá demokratická společnost musíme ukázat vysokou profesionalitu v přístupu ke všem lidem, tedy i k příslušníkům menšin. Jsme si toho vědomi? Jsme na to připraveni? Umíme se otevřít nově přicházejícím? Naše země podepsala zákony ve snaze sladit náš právní řád s právním řádem Evropské unie a to jsou závazky, které plníme. Ctíme, že volný pohyb obyvatel je nejen základním lidským právem, ale i předpokladem dalšího vědeckého, ekonomického nebo kulturního rozvoje. Úřad Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky (UNHCR) byl zřízen jako jeden z několika pokusů poskytnout ochranu a pomoc uprchlíkům. Tato organizace má své sídlo od roku 1992 i v ČR, v Praze a je zmocněna na ochranu uprchlíků a hlavním účelem je především zabezpečení základních práv uprchlíků. Její úsilí spočívá v tom, „aby každý mohl uplatnit právo požádat o mezinárodní ochranu a najít bezpečné útočiště v jiném státě s možností dobrovolného návratu do země svého původu, integrace nebo přesídlení do třetí bezpečné země“³. Má své vlastní programy právního poradenství a osvětových aktivit a podporuje programy nestátních neziskových organizací.

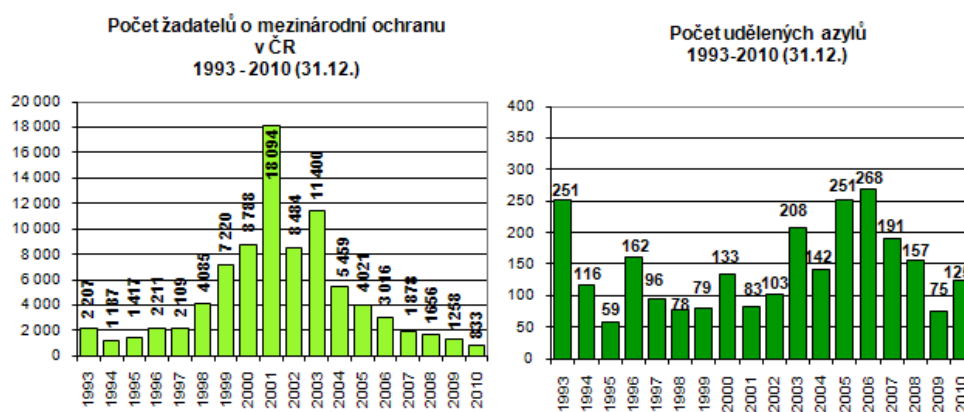
Obrázek 1: Ocenění nejlepších žáků a studentů z řad uprchlíků⁴

³ <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas.html> [online]. [cit. 2013-01-11].

⁴ SPRÁVA UPRCHLICKÝCH ZAŘÍZENÍ. *Výroční zpráva* [online]. 2011. vyd. 2011 [cit. 2012-11-19]. Dostupné z: www.suz.cz

Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky v ČR připravil na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy tradiční oslavu na konci školního roku.

Čím si více člověk uvědomuje, co to znamená být uprchlíkem, tím více porozumí potřebám uprchlických dětí. Společnou zkušeností všech uprchlíků je bezesporu zážitek ztráty. Důležitý je pocit ujistění – ano, mám ve světě své místo. Poselství jiných světů zakotvené v odlišnosti těchto kultur i jejich hodnotách nyní obohacuje i naše město.⁵

Obrázek 2: Počet žadatelů o mezinárodní ochranu v ČR a počet udělených azylů v letech 1993-2010⁶

Klesající trend v počtech žadatelů o mezinárodní ochranu pokračoval i v následujících letech - v roce 2008 bylo evidováno 1 656 žadatelů a v roce 2009 1 258, tj. o více než trojnásobek méně než v roce 2005. Nejčastěji se v roce 2009 jednalo o občany Ukrajiny (16 % ze všech žadatelů v tomto roce, 203 osob), následoval Kazachstán (15 %, 186 osob) a Mongolsko (13 %, 159 osob), dále pak Turecko (5 %, 66 osob), Vietnam (5 %, 63 osob), Rusko (5 %, 57 osob), Bělorusko (4 %, 54 osob) a Sýrie (4 %, 45 osob).⁶

⁵ NIESSEN, Jan. *Rozmanitost a soudržnost: nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2000, 115 s. ISBN 92-871-4345-5.

⁶ http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_rizeni_azyl[online]. [cit. 2013-01-11].

1.1 Vymezení základních pojmů

Uprchlík - je osoba, která se nachází mimo svou vlast, má oprávněné obavy z pronásledování. V naší republice je tato osoba, které bylo přiznáno postavení uprchlíka, označována jako žadatel o mezinárodní ochranu.

Zákon o azylu - je právní norma, která upravuje problematiku mezinárodní ochrany v České republice v souladu s mezinárodními dokumenty.

Azylová zařízení - jsou zařízení, která zřizuje Ministerstvo vnitra za účelem ubytování žadatelů o azyl. Dělíme je podle účelu na tři druhy: přijímací středisko, pobytové středisko a integrační středisko.

Pobytové středisko - zařízení, které poskytuje dočasné ubytování žadatelům o udělení mezinárodní ochrany do doby rozhodnutí o jejich žádosti.

Nucená migrace - nedobrovolné opuštění domova, přesídlení lidí v důsledku ozbrojených konfliktů (příchyliv jugoslávských uprchlíků v 90. letech), přírodních katastrof (trauma ze ztráty domova, majetku, práce), nepříznivé ekonomiky.

Integrace cizinců - jde o proces začleňování cizinců do společnosti obyvatel naší země. Je to komplexní jev, vzniká přirozeným důsledkem migrace, má své právní, ekonomické, politické, kulturní, náboženské a psychologické aspekty.

Řízení o udělení mezinárodní ochrany - je výkon správních činností vedoucích k posouzení skutečností popsaných v žádosti o udělení mezinárodní ochrany v souladu s legislativou, zahájeno podáním žádosti žadatelem.

Mezinárodní ochrana - je pojem pro azyl a doplňkovou ochranu. Poskytuje ochranu osobám v souvislosti s pronásledováním nebo hrozcím nebezpečím

1.1.1 Uprchlíctví jako forma nucené migrace

Uprchlíkem je vlastně ten člověk, který migruje dobrovolně. K rozhodnutí hledat azyl v jiné ze zemí může osobu vést oprávněná obava z pronásledování z důvodů náboženských, rasových nebo národnostních. Tendenci k emigraci může násobit nepříznivá ekonomická situace a politická situace, odkud se osoba rozhodne odejít, válečné konflikty, kde už jde o přežití, nejen o zachování určité kvality života.

1.1.2 Předsudky, sociokulturní znevýhodnění

Běžně víme a uznáváme, že dospělý člověk má různé předsudky ve svém hodnocení rozlišných národů, ras a skupin. Taky již bylo při zkoumání tohoto problému autory zabývajícími se touto problematikou potvrzeno, že tyto předsudky mohou ovlivňovat chování jednotlivé osoby k nim. S dětmi a mládeží je to jinak. Byla to pro učitele zásadní otázka. Sociokulturní klima, pokud je pozitivní, bezesporu pomáhá k intenzivnější integraci a i snadnějšímu překonávání případné předchozí traumatizace. K tomuto byly stanoveny i některé základní postupy, které představují způsob, jak pozitivně ovlivňovat sociokulturní klima školy a třídy, jak překonávat existující odlišnosti či traumata. Mezi tyto postupy patří:⁷

- zachování vrstevnických, rodinných či etnických pout je v zájmu dobrého přizpůsobení se na prostředí
- snaha poznat žáky a jejich kulturu, např. zaměřit dny na téma věnované seznámení se s prvky jiných kultur
- multikulturní prostředí dotvořit symboly
- povzbuzovat žáky při užívání jejich jazyka a prvků jejich kultur
- zapojovat děti žadatelů o azyl do mimoškolní činnosti, dát jim šanci vyniknout v soutěžích s dětmi majoritními

---

⁷ SVOBODA, Zdeněk. *Metody práce s dětmi žadatelů o azyl ve vztahu k obecným metodám IKV*, In: *Didaktika - královna pedagogiky?: sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané k 75. výročí Prof. PhDr. Zdeňka Koláře, DrSc.* Vyd. 1. Editor Jiří Škoda, Pavel Doulik. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2005, 93 s. ISBN 80-704-4658-7.

- vytvářet dvojice nebo skupiny národnostně či rasově heterogenní
- sledovat postavení dítěte – azylanta v kolektivu třídy
- snaha o vytváření pozitivních vztahů mezi školou a rodinami minorit
- využívat nabídek nadací směřujících k vytváření interkulturní společnosti.

1.2 Příjímací a pobytová střediska

Tato zařízení jsou zřízena pro žadatele o udělení mezinárodní ochrany. Příjímací střediska jsou v ČR v Zastávce a na letišti Václava Havla. Ta slouží k prvotnímu pobytu cizince, hned jak zažádá o mezinárodní ochranu. S každým žadatelem jsou v průběhu jednoho měsíce vedeny rozhovory, a to především institucí Správy uprchlických zařízení Ministerstva vnitra, cizineckou policií, odborem azylové a migrační politiky v rámci Ministerstva vnitra. V roce 2011 byla v ČR pobytová střediska dvě, jedno v Kostelci nad Orlicí a druhé v Havířově.

Obrázek 3: Pobytové středisko v Kostelci nad Orlicí⁸

V roce 2011 přišlo do příjímacích a pobytových středisek nově 582 žadatelů. Oproti roku 2010 to představovalo pokles o asi 15%.

Nejčastějšími žadateli byli lidé státní příslušnosti ukrajinské, běloruské, ruské a turecké.⁸

Obrázek 4: Děti žadatelů o azyl⁸

1.2.1 Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra (dále SUZ)

SUZ je rozpočtovou organizací Ministerstva vnitra České republiky (dále jen ČR), sídlící v Praze, je již mnohaletou stálicí v oblasti práce s cizinci na území ČR. Od začátku roku 1996 se věnuje žadatelům o udělení mezinárodní ochrany, poté azylantům, od roku 2006 zajištěným cizincům a nakonec cizincům z třetích zemí, kteří žijí v naší zemi na základě různých typů povolení k pobytu. Spolupracuje s vládními a mezinárodními institucemi, nevládními organizacemi a samosprávou. Některé aktivity a to zejména programy prevence a volnočasové aktivity jsou spolufinancovány z prostředků Evropského uprchlického fondu. Je provozovatelem přijímacích, pobytových a integračních azylových středisek. V těchto zařízeních poskytuje především ubytovací, stravovací, psychologické, sociální, vzdělávací a poradenské služby a zajišťuje volnočasové aktivity.

---

⁸ SPRÁVA UPRCHLICKÝCH ZAŘÍZENÍ. *Výroční zpráva* [online]. 2011. vyd. 2011 [cit. 2012-11-19]. Dostupné z: www.suz.cz

Převážná většina těchto aktivit probíhá i v zařízení pro zajištění cizinců, která SUZ rovněž provozuje. O roku 2009 SUZ poskytuje služby v centrech na podporu integrace cizinců.⁹ Organizační struktura je vytvořena tak, aby SUZ mohla pružně reagovat na změny ve vývoji migrace zajištěním dostačujících ubytovacích kapacit. SUZ realizuje projekt Strategie vnitřní bezpečnosti, cílem je poskytování ochrany a péče ohroženým skupinám žadatelům (např. samotným ženám a matkám, nezletilým a mladistvým bez doprovodu). Pro děti jsou ve všech azylových zařízeních zřízena dětská centra.

1.2.2 Komunikace s druhými

Nesprávná komunikace vytváří velmi velké riziko nepochopení. Pokud se ten, kdo mluví nejasně vyjádří, nevysvětlí, co má na mysli nebo co by chtěl nebo použije nevhodná slova a gesta, ten kdo naslouchá, si vysvětlí jeho vzkaz chybně. Může dojít k neadekvátní reakci i k velkému nepochopení se, případně až konfliktu. A konflikt je právě to, co narušuje dobré soužití. Nesnadný komunikační proces je také proto, že nemáme všichni stejnou minulost, kulturu, tradici a zkušenosti, hodnoty a přání.¹⁰ Soužití s lidmi jiné kultury je některými lidmi vnímáno jako problematické. Strach, nejistotu a určité obavy snížíme tím, pokud se o tom, čeho se bojíme, dozvíme co nejvíce přesných zpráv a sdělení. Po přečtení a získání informací z knihy, příručky se rozšíří náš pohled a sníží se celkové napětí v žití mezi nimi. Různé situace vidí každý z nás rozdílně. Předcházet konfliktům a nedorozuměním lze tím, že si věci budeme dlouho vyjasňovat a podíváme se na ně i očima toho druhého. A dlouho o problémech mluvit, rychlé odsouzení a nekompromisní trvání na přizpůsobení se nevede k dobrému řešení. Každý z nás má nějaký hodnotový systém, podle kterého

---

⁹ SPRÁVA UPRCHLICKÝCH ZARÍZENÍ. *Výroční zpráva* [online]. 2011. vyd. 2011 [cit. 2012-11-19]. Dostupné z: www.suz.cz

¹⁰ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 188 s. ISBN 80-717-8648-9.

žije. Upozornění na to, že menšina se má přizpůsobit většině, je projevem úplně nesprávným. Vzdát se svých hodnot není tak snadné. Pokud člověk přijme zcela nové hodnoty, tak ztrácí svoji původní identitu. A to není dobré.

1.2.3 Dětské pojetí identity

„Naši posluchači jsou lidské bytosti, které vnímají situaci prostřednictvím mnoha smyslů. Nezpracovávají pouze slova jako počítač, ale působí na ně i tón, upřímnost a přesvědčivost našeho hlasu, naše držení těla, naše pohyby a energie, kterou vyzařujeme, dále přesvědčivost našich očí, našeho obličej a celého těla“¹¹.

Cizinec nebo spolužák? Jak to děti vnímají v rámci vzdělávání velmi specifického segmentu žáků našich ZŠ, a sice dětí žadatelů o azyl? Děti jsou velmi citlivé na vnímání odlišností. Zkušenosti s dětským pojetím vnímání identity byly zaznamenány v souvislosti s jednou z výzkumných sond realizovaných v roce 2002 na Základní škole v Bílině. Na této škole byly od roku 1991 vyučovány děti azylových zařízení v Červeném Újezdě.¹²

1.2.4 Přístupy k moderní výuce českého jazyka

O své zkušenosti s výukou jazyka se se mnou podělala paní učitelka, která byla zapojena do projektu Evropského uprchlického fondu 2009 – 2016 s názvem Moderní výuka českého jazyka – prostředek plnohodnotného prožití volnočasových aktivit žadatelů o mezinárodní ochranu a po své

---

¹¹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 188 s. ISBN 80-717-8648-9.

¹² SVOBODA, Zdeněk. *Metody práce s dětmi žadatelů o azyl ve vztahu k obecným metodám IKV*, In: *Didaktika - královna pedagogiky?: sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané k 75. výročí Prof. PhDr. Zdeňka Koláře, DrSc.* Vyd. 1. Editor Jiří Škoda, Pavel Doulik. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2005, 93 s. ISBN 80-704-4658-7.

desetileté praxi má již dobré znalosti problematiky. Z podkladů získaných z nasbíraných zkušeností, kurzů a dalších materiálů zpracovala metodickou příručku, která seznamuje s prací a dělí se se svými desetiletými zkušenostmi s výukou dětí – cizinců s ostatními učiteli.

V rámci tzv. vyrovnávací třídy, která je v prostředí PoS, je zajišťována základní jazyková příprava - výuka českého jazyka. Právě nedostatečná znalost vzdělávacího jazyka je nejčastějším problémem ve vzdělávání žáků žadatelů o azyl. Naše Základní škola Gutha-Jarkovského v Kostelci nad Orlicí se rozhodla u těchto žáků věnovat velkou pozornost osvojení českého jazyka, a tak připravila projekt, ten byl realizovaný v rámci spolufinancování Evropským upechlickým fondem a státním rozpočtem ČR pod názvem „Moderní výuka českého jazyka – prostředek plnohodnotného prožití volnočasových aktivit žadatelů o mezinárodní ochranu.“ Do projektu byla zařazena velmi důležitá a zcela zásadní aktivita – modernizace výuky českého jazyka. Společně s PoS se škole podařilo zvýšit mezi přicházejícími žadatelů o mezinárodní ochranu zájem o český jazyk a vybudovat motivující systém přípravy jak dětí, tak dospělých. V této oblasti si škola kladla za cíl zpříjemnit lidem ve složité životní situaci pobyt v naší zemi a následně jim nabídnout volnočasové aktivity připravované nad rámec běžné školní výuky. Interaktivní tabule, zakoupená z tohoto projektu, posunula výuku ve třídě pro jazykovou přípravu přímo do jiné dimenze. Žáci si na ní mohli doslova sáhnout na slova, výuka se stala mnohem pestřejší a zajímavější. Ještě nikdy děti tak napjatě neočekávaly, co se právě na tabuli objeví, s čím si budou moci hrát nebo zda se u obrázku náhodou neobjevil ten modrý puntík, pod kterým mohou očekávat schovanou písničku nebo pohádku. Hrály si s tabulí a tabule si hrála s nimi. Řešily úkoly a tabule jim sama pomáhala. Byly tak spoluvůrci svých vyučovacích hodin a svou kreativitu uplatnily neuvěřitelným způsobem. Ti starší žáci měli vše, co viděli na tabuli, ve svých moteboocích a mohli se k probranému učivu kdykoliv vrátit. Mohli pracovat samostatně, zatímco se vyučující věnovala těm menším. A po vyučování žáci nechali každou stůl i počítače připravené pro své rodiče, kteří zasedli do lavic místo nich. Do třídy byl zaveden

přístup na internet, na kterém si žadatelé mohli najít on-line slovníky a překladače, a přeložili si tak do svých jazyků slova a fráze, které by bylo těžké vysvětlit.

Obrázek 5: Práce s interaktivní tabulí – projekt EUF 2009-16

Interaktivní tabule umožnila vyučujícímu pohodlně pracovat s účastníky s různou úrovní znalostí češtiny. Pokročilí studenti dostali na notebooku individuální úkoly a učitel se mohl věnovat začátečníkům. Zápis z každé lekce dostali studenti vytisknutý, případně bylo možno si ho stáhnout na USB Flasch disk, protože pedagog vkládal do jednotlivých notebooků přípravu na každou hodinu. Učebnice se tak přenesly přímo na tabuli. A co na to říkali sami studenti? „*Tohle je moje čeština*“ vytáhl hrdě USB Flasch disk pan Z. ze Sýrie. Pan A. ze Somálska nám zase řekl: „*Pracujeme s moderní technikou a to je krásná práce. Nikdy před tím jsem takhle nepracoval. Všechno, co jsme dělali, všechny texty jsme měli na tabuli i vytisknuté a dělali jsme to společně. Měli jsem k dispozici mnoho obrázků, mnohem lépe jsme pak rozumněli. Hodina byla úplně jiná, než předtím. Když jsme nerozumněli nějaké slovo, našli jsme si ho na Googlu. Také můj*

syn byl rád, že si na tabuli může hrát s písmenky i obrázky, mohl si na ní vybarvit omalovánku, zahrát pexeso se slovy a obrázky, vidět pohádku a dokonce si ji, díky hýbacím obrázkům, sám zahrát. Byl jsem moc rád, že jsme tuhle možnost mohli využít, bylo to moc zajímavé“. Součástí výuky byla i outdoor aktivita. Studenti se vypravili učit přímo do ulic města. Tam probírali s lektorkou vše, co je zajímavé a na co chtěli znát odpovědi. Pro zpětnou vazbu pak byli požádáni o vyplnění anonymního dotazníku. Vyučující zajímal jejich názor na obsah lekcí, jestli tam něco chybělo nebo naopak, jestli některá témata nebyla zbytečná, co by na lekcích změnili, jak by hodnotili práci lektorky, jestli nemluví příliš rychle a podobně. Tak taková je praktická zkušenost s moderními přístupy ve vzdělávání z projektu EUF 2009-16 s názvem „Moderní výuka českého jazyka – prostředek plnohodnotného prožití volnočasových aktivit žadatelů o mezinárodní ochranu“¹³.

1.3 Vzdělávání dětí žadatelů o mezinárodní ochranu

Vzdělání patří k základním lidským právům a určitě je nezbytné zvlášť pro získání naděje a důstojnosti pro děti vyhnané z domova. Je též nepostradatelným prostředkem integrace, umožňuje plné zapojení mezi komunitu v zemi azylu, do jejího společenského, ekonomického, politického a kulturního života.¹⁴

V naší republice mají v oblasti vzdělávání osoby, které nejsou státními občany a pobývají oprávněně na jejím území, přístup stejný jako občané ČR. Zabezpečení povinné školní docházky dětí azylantů je součástí mezinárodních úmluv, ke kterým ČR přistoupila. Způsob integrace do programů školního vzdělávání si volí každá země EU s ohledem na vlastní tradici a na specifické potřeby regionu.¹⁵ Základní legislativní normou pro

---

¹³ <http://www.zskostelec.cz> [online]. [cit. 2013-02-04].

¹⁴ <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas.html> [online]. [cit. 2013-01-11].

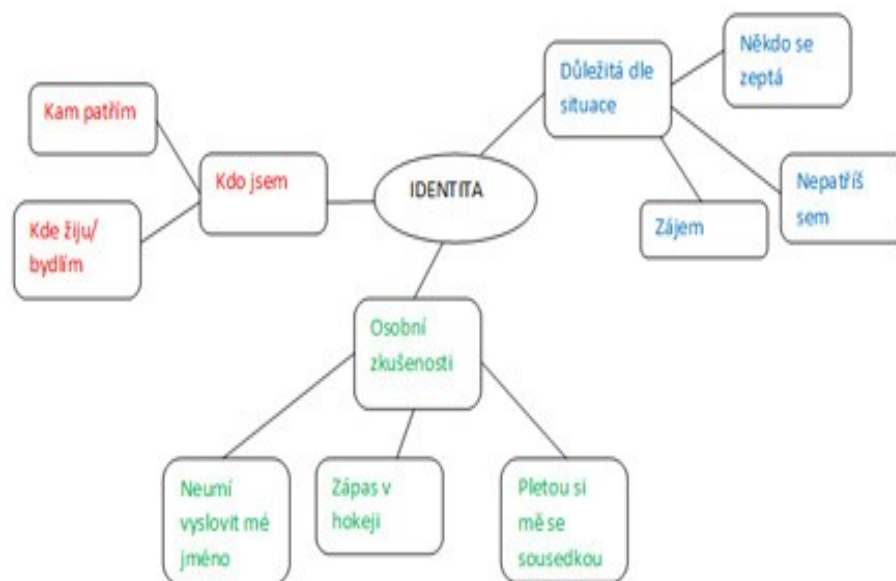
¹⁵ BARTOŇOVÁ, Miroslava: *Evropská dimenze ve vzdělávání a řešení problematiky multikulturní výchovy u nás*. In. VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9.

vzdělávání cizinců je Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) č. 561/2004 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Děti žadatelů o azyl žijící v pobytovém středisku se stávají žáky naší Základní školy Gutha-Jarkovského v Kostelci nad Orlicí, která je v blízkosti PoS. V oblasti vzdělávání dětí žadatelů o azyl je zapotřebí věnovat zvláštní pozornost vytváření sociokulturního klimatu. Jde o prvky, jevy a procesy, jejichž společnými tvůrci jsou žáci, učitelé, rodina a celospolečenské vlivy. Toto klima, pokud je pozitivní, bezesporu přispívá k lepší integraci a lepšímu překonávání případné předchozí traumatizace. Podporovat osobní rozvoj mladých migrantů, a to především v oblasti vzdělávání, je posláním sdružení META.¹⁶ Toto poradenské a informační centrum pro mladé migranty se nesnaží podporovat jen je, ale i odborné pracovníky, především pedagogy, kteří je vzdělávají. K dispozici jsou již připravené výukové materiály ke ztažení na portále www.inkluzivniskola.cz. Na tomto informačním portále, který je zaměřený na problematiku vzdělávání žáků - cizinců a jejich začlenění do českých škol, najdeme podpůrné metodické nástroje určené zejména pro pedagogy. Ti mohou ke své práci využít obrázky k vytvoření vlastních originálních pracovních listů, doplněných o autentické texty z novin, knih, časopisů, jídelních lístků, jízních řádů, předpovědí počasí, filmů a map. Při výuce lze také využít obrazové karty jednotlivých písmen abecedy. Vznikaly původně jako prostředek k výuce čtení a psaní pro děti, které už za sebou mají nějaký rok školní docházky v zemi původu. Obrázky bývají u žáků – začátečníků často jedním z mála prostředků, kterými je možné rozvíjet komunikační kompetence dětí. Materiály k rozvoji slovní zásoby, jako jsou obrázky zvířat, barev, předmětů denní potřeby, není nikdy dost. Soubor výukových fotografií, z nichž každá vyjadřuje nějaký děj, ke kterému je možno přiřadit sloveso, je praxi nepostradatelným materiálem. Pro děti je to zajímavé a motivující. Poslouží dobře i pro práci na interaktivní tabuli.

---

¹⁶<http://www.meta.cz> [online]. [cit. 2013-01-29]. Dostupné z: <http://www.meta-os.cz/pic/10-sluzby-pro-cizince-poradenstvi-ve-vzdelavani.aspx>

Jak nám říká název – inkluzivní vzdělávání, používaný ve smyslu rovnocenného zapojení různě znevýhodněných žáků do výuky, je možno uskutečnit prostřednictvím různých podpůrných opatření. Jednou z metod multikulturní výchovy, která pomáhá systematizovat a třídit informace a zároveň napomáhá učení nových informací, je myšlenková mapa.¹⁷

Obrázek 6: Myšlenková mapa

Myšlenkové mapy lze využít při práci v malých skupinách i pro samostatnou práci, vhodná je zejména pro práci na projektovém vyučování. Lidský mozek je podstatně efektivnější při zpracovávání informací v ploše a vzájemných souvislostech.

Dále bych ještě seznámila s podrobnějším postupem vzdělávání dětí azylantů v prostředí základní školy:¹⁸

¹⁷ <http://www.inkluzivniskola.cz> [online]. [cit. 2013-01-29].

¹⁸ SVOBODA, Zdeněk. *Metody práce s dětmi žadatelů o azyl ve vztahu k obecným metodám IKV*, In: *Didaktika - královna pedagogiky?: sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané k 75. výročí Prof. PhDr. Zdeňka Koláře, DrSc.* Vyd. 1. Editor Jiří Škoda, Pavel Doulik. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2005, 93 s. ISBN 80-704-4658-7.

- přijetí dítěte do školy – probíhá na základě podané přihlášky ke školnímu vzdělávání, učitel vždy při příchodu nového žáka musí s rodiči vyplnit vstupní dotazník, na jehož základě potom vloží list nového žáka do programu Bakalář a ředitel školy vystaví rozhodnutí o přijetí žáka k základnímu vzdělávání, případně o přestupu z jiné základní školy
- vstupní diagnostika, v této fázi je těžké odhadnout úroveň nejen jazykových kompetencí, ale i skutečných znalostí žáků z ostatních předmětů. Vzdělávací systém se v různých zemích liší od našeho modelu a ne všude je školní docházka povinností. Pravidlem je, že děti žadatelů nemají jakýkoliv doklad o předchozím vzdělávání a v této fázi vycházíme z informací, které předají rodiče. Ty jsou často velmi nepřesné a rodiče dětem nějaký ten rok docházky sami rádi přidají. Zjistit úroveň vědomostí žáků není snadné.
- překonávání případných traumat
- postupné překonávání jazykové bariéry – zařazení pouze do tzv. vyrovnávací třídy
- vypracování individuálního vzdělávacího plánu
- kombinace zařazení ve vyrovnávací třídě a běžné třídě základní školy
- zařazení do běžné třídy základní školy (sledování pokroku žáka, úprava individuálního vzdělávacího plánu)

1.3.1 Multikulturní výchova a vzdělávání

„Multikulturní výchova je edukační činnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat. Provádí se na základě různých

---

*programů ve školách a v mimoškolních zařízeních, v osvětových akcích, v reklamních kampaních, v politických opatřeních. Jsou s ní spojovány velké naděje i značné finanční prostředky, ale její skutečné efekty nejsou spolehlivě prokazovány*¹⁹. V naší odborné literatuře, která je věnována problematice multikulturní výchovy, často narážíme na terminologickou nejednostnost. U nás je snaha oddělovat problematiku multikulturní výchovy od výchovy a vzdělávání minorit. V praxi je považováno za vhodné oba přístupy kombinovat.²⁰ V rámci multikulturní výchovy, jedním z průřezových témat, tak jak je uvedeno i v Rámcovém vzdělávacím programu základního vzdělávání, by si měl žák uvědomit i vlastnosti kultury svého vlastního etnika či národa.

V této práci je multikulturní výchova pojata především jako proces založený především na znalostech. A to nejen učitelů a jiných vzdělavatelů, ale i žáků a širší veřejnosti. Jde nám o vybavení znalostmi o jevech etnického, kulturního a rasového soužití. Poznávat, rozumět, respektovat (jiné národy, kultury, etnika), koexistovat a kooperovat.²¹

*„Z provedeného výzkumu rodin imigrantů a z dalších zdrojů lze shrnout: české školy, jejich učitelé a ředitelé, přistupují k vzdělávání dětí cizinců pozitivně. O tom vypovídají jak samotné děti, tak (s některými výjimkami) jejich rodiče. Ukazuje se přitom, že potíže pro děti imigrantů se týkají dvou oblastí: (1) Jazyk, (2) Kulturní rozdíly*²².

---

¹⁹ PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 263 s. První pomoc pro pedagogy, 4. ISBN 80-725-4866-2.

²⁰ SVOBODA, Zdeněk. *Metody práce s dětmi žadatelů o azyl ve vztahu k obecným metodám IKV*, In: *Didaktika - královna pedagogiky?: sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané k 75. výročí Prof. PhDr. Zdeňka Koláře, DrSc.* Vyd. 1. Editor Jiří Škoda, Pavel Doulik. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2005, 93 s. ISBN 80-704-4658-7.

²¹ PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 263 s. První pomoc pro pedagogy, 4. ISBN 80-725-4866-2.

²² PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 263 s. První pomoc pro pedagogy, 4. ISBN 80-725-4866-2.

Pro učitele multikulturní výchovy je k dispozici standardní kurikulum interkulturní pedagogiky. To může být pro jejich přípravu inspirativní. Jde o teoretickou rovinu, jak se realizuje a s jakými výsledky se vyvíjí v každodenní praxi, máme velmi málo údajů, ze kterých by bylo možné čerpat. Učitel, jehož úkolem je realizovat pro své žáky multikulturní výchovu, se může chovat různě. Může bezvýhradně podléhat tomu, co mu předkládá teorie programů, potlačuje svůj osobní postoj. Znamená to, že bude žáky přesvědčovat o prospěšnosti příchodu imigrantů do naší země, i když ví, že se jedná o osoby kulturně a nábožensky výrazně odlišných etnik, s jejichž integrací jsou v západní Evropě závažné problémy. Nebo ve výuce vyjádří kritické názory, které před velkým počtem imigrantů varují. A pak je ještě ta poslední možnost, z pedagogického hlediska optimální, že učitel seznámí žáky s oběma typy stanovisek, vysvětlí jim, jak na jejich integraci nahlíží koncepce multikulturalismu a zároveň objasní, že v každé z nich je něco rozumného. S žáky vše prodiskutuje, vyslechne jejich názory a ponechá na jejich úsudku, co oni sami budou brát za správné.²³

Prvky multikulturní výchovy je zapotřebí zařazovat do projektového vyučování, kde žáci poznávají různé národní kultury, vytváří se tolerantní postoje k různým národům. Hry jsou další oblastí, která přispívá ke zdárnému multikulturnímu vzdělávání. Umožňují si zkusit situaci, uvědomit si souvislosti, ilustrovat složité pojmy. Je formou učení, které má silně motivující účinek.²⁴

1.3.2 Současný přístup k řešení problematiky

„Jaký z toho plyne závěr? Především ten, že to učitelé s multikulturní výchovou nemají vůbec snadné“²⁵.

---

²³ PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 263 s. První pomoc pro pedagogy, 4. ISBN 80-725-4866-2.

²⁴ BARTOŇOVÁ, Miroslava: *Evropská dimenze ve vzdělávání a řešení problematiky multikulturní výchovy u nás*. In. VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9.

²⁵ PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 263 s. První pomoc pro pedagogy, 4. ISBN 80-725-4866-2.

Svět je v pohybu, vznikají nové úkoly. Nový jev, přítomnost dětí žadatelů o azyl, se v posledních několika letech projevuje i v českých školách. Učitelé se musí s novou situací umět vypořádávat. Jejich práce je do určité míry také ovlivňována rodiči těchto žáků, jaké mají postoje ke školnímu vzdělávání, jaké jsou jejich priority v hodnotovém systému, jakou autoritou je pro ně učitel. Multikulturní výchova představuje v současné situaci velmi diskutovanou součást výchovy v dané realitě života s dětmi z odlišného sociokulturního prostředí. Je nezbytné zajistit kvalitní vzdělávání pedagogů, tedy vlastních realizátorů.

1.3.3 Integrace dětí do základní školy

Základní škola Gutha-Jarkovského v Kostelci nad Orlicí od roku 2001 pracuje s žáky, dětmi žadatelů o udělení mezinárodní ochrany. Škola je velmi úspěšná v procesu podpory potřeb dětí přicházejících do styku s odloučením a ztrátou. Za uplynulou dobu získali pracovníci školy, pedagogičtí i nepedagogičtí, zkušenosti a potřebné znalosti z oblasti azylové politiky, multikulturního prostředí, nutnosti individuálního přístupu k uvedené skupině žáků a jejich rodičům. Mezi PoS a školou se rozvinula a i nadále rozvíjí velmi dobrá spolupráce. Počet uprchlíků je sice velmi proměnlivý, ale vždy je v jejich struktuře zastoupena velmi zranitelná skupina, tj. skupina dětí. Uvedená skupina má různé věkové složení a různou úroveň dosaženého vzdělání. Část dětí nastoupí povinnou školní docházku. Ta je realizována právě na základní škole ve městě. Ve třídách se širokou paletou tvůrčích a skupinových aktivit včetně hudby, her a výtvarných prací nabírají děti pozitivní pocity. Kresbou se mnohdy rozhodnou vyjádřit události, které zažily. Vysídlené děti často nijak nemohou doložit předchozí dosažené vzdělání. Vysvědčení nebo jiný doklad o dosavadním školním vzdělání jim chybí. Vyvstávají tu např. problémy s jejich zařazením do určitého ročníku, jako vlastně nejdůležitějšího pedagogického aktu, který ovlivňuje úspěšnost žáka a jeho budoucí dráhu. Jsou umísťovány do nižších tříd, než by odpovídalo jejich vzdělávacím potřebám. Dalšími problémy jsou kvalita předchozího vzdělání v mateřské

zemi a hodnocení jejich výkonu a klasifikace jejich prospěchu v české škole.²⁶

„Sebedokonalejší legislativa ještě nezaručuje to, že se děti cizinců v českých školách budou cítit dobře, že budou svými spolužáky přijímány kladně, že se k nim čeští učitelé budou chovat vhodně. Zkrátka – že budou děti z rodin imigrantů v našich školách spokojené“²⁷.

Děti žadatelů o azyl se v českých školách cítí podle toho, jak se k nim chovají jejich čeští spolužáci, ale také je důležitý postoj učitele, zda je vstřícný, hodný a pomáhá jim. Pro začlenění žáka mezi české spolužáky je velmi důležité, aby jej třídní učitel dokázal dobře uvést, dovedl motivovat české žáky k pomoci cizinci a posadil ho vedle takového žáka, který bude chtít mu pomáhat, chránit ho, naučí ho se orientovat ve škole a v naší společnosti jako takové. Potom by nedocházelo k tomu, že *„celá řada dětí předčasně ukončuje školní docházku a zbavuje se tím příležitosti vědomostního i osobního rozvoje“²⁸*. Důležité je začlenění i do mimoškolní činnosti, zájmových kroužků, dalších volnočasových aktivit.

1.3.4 Příklad společné aktivity

Práci v týmu určuje samo postavení žáka v multikulturním společenství. Znamená uplatnění spolupráce, vytváření společné strategie. V kombinaci s projektovou výukou s sebou přináší nové pohledy na jedince, efektivnost v poznání, vzájemnou spolupráci. Zvyšuje se soudržnost třídy, uvědomují si svoji úlohu v kolektivu.²⁹

---

²⁶ PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 263 s. První pomoc pro pedagogy, 4. ISBN 80-725-4866-2.

²⁷ PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 263 s. První pomoc pro pedagogy, 4. ISBN 80-725-4866-2.

²⁸ <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas.html> [online]. [cit. 2013-01-11].

²⁹ BARTOŇOVÁ, Miroslava: *Evropská dimenze ve vzdělávání a řešení problematiky multikulturní výchovy u nás*. In. VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9.

Co chutná v jiných zemích? To je další aktivita naší základní školy – projekt seznámení se specialitami národních kuchyní dětí z PoS. Spočíval v přípravě několika cizokrajných pochoutek, které zhotovily děti z PoS. Do vaření ve cvičné školní kuchyni se zapojili tentokrát i chlapci a byli velmi šikovní. Nejlepším kuchařem se jevil žák H.

Žáci školy měli možnost ochutnat dort Napoleon, slaný koláč lahmepečin, slané taštičky a sladké půlměsíčky. Ochutnávka proběhla v integračním centru školy, kde u prostřených stolů s vyrobenými pokrmy, mísami dobrot a napečenými tradičními moučníky proběhlo vyhodnocení kuchařské zručnosti. Spolužákům opravdu chutnalo, nejvíce piletina s krompirom (pečené kuře s bramborem), kebab s rýží, vareniky (plněné taštičky) a polévka šorba. Někteří si žádali i recepty. Dobré jídlo a pohostinnost byla důkazem přátelských vztahů mezi dětmi.³⁰

1.3.5 Integrační centrum

Je situováno mezi dvěma budovami Základní školy Gutha-Jarkovského na Palackého náměstí v Kostelci nad Orlicí. Výstavba centra byla spolufinancována z prostředků Evropského uprchlíckého fondu. Prostory zbudovaného centra jsou právě těmi, které umožní setkávání různých kultur. Ty zastupují rodiny žadatelů o udělení mezinárodní ochrany z místního PoS, žáci školy a také další zájmová sdružení. V integračním centru školy jsou pořádány každoročně výstavy výtvarných prací a konají se tu společná kulturní vystoupení, otevřená široké veřejnosti z města a okolí, vyplývající z multikulturní povahy školního vzdělávacího programu. Děti z Ukrajiny, Ruska, Sýrie a Konga tu hrají scénky, zpívají písničky, mluví česky, rusky, arabsky, anglicky, kurdsky a ukrajinsky. Tato společná vystoupení mají velmi přátelskou atmosféru a plní významnou úlohu v celém procesu adaptace dětí žadatelů o udělení mezinárodní ochrany na nové prostředí. Jejich nácvik probíhá v klubu základní školy, který byl vybudován v rámci projektu Začleňování dětí uprchlíků do života společnosti – 2001. Hlavním

---

³⁰ <http://www.zskostelec.cz> [online]. [cit. 2013-02-04].

cílem je smysluplné využití volného času a také snaha vytvořit pozitivní vztahy s veřejností v našem městě. Veřejnost má přístup na pořádané aktivity, může se zúčastnit pořádaných výstav, přijít na koncert nebo taneční vystoupení v odpoledních hodinách.

2 Učitelé a realizace multikulturního vzdělávání

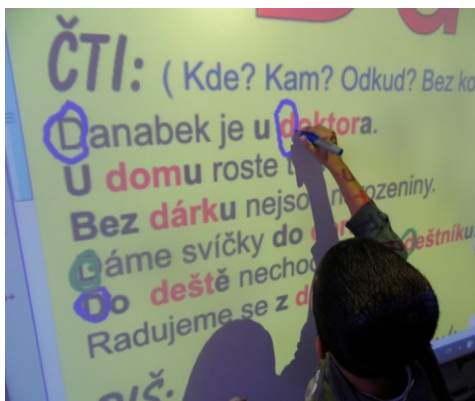
V empirické části práce jsem realizovala výzkumné šetření. Vybrala jsem si kvalitativní způsob výzkumného šetření, protože zdůrazňuje subjektivní aspekty jednání lidí a připouští existenci více realit. Cílem mojí bakalářské práce bylo ověřit a porozumět tomu, že pedagogové jsou opravdu dobře připraveni zvládat výuku dětí žadatelů o udělení mezinárodní ochrany. Při tvorbě otázek připravovaných k polostrukturovanému rozhovoru s expertní skupinou dvanácti odborníků, učitelů dětí, kteří vyučují různorodé skupiny žáků, jejichž mateřský jazyk je jiný než jazyk země azylu, jsem postupovala podle připraveného textu s jasně určenými formulacemi otázek i jejich pořadím. Všichni respondenti měli stejné podmínky k odpovědím. Nevýhodou byla jistá strojenost a nenavázání osobního kontaktu se všemi respondenty. Rozhovory mně poskytly informace o určité pedagogické realitě a pomohly mně porozumět problematice multikulturní výchovy a vzdělávání. Z toho, co mně respondenti říkali, jsem pochopila některé existující problémy a také možnosti jejich řešení.

2.1 Popis výchozí situace v PoS v Kostelci nad Orlicí

Dne 5. ledna 2001 zahájilo provoz PoS MV v Kostelci nad Orlicí, o jehož zřízení bylo rozhodnuto v souvislosti s rostoucím počtem žadatelů o azyl v České republice v roce 1999. K tomuto účelu slouží několik budov bývalých vojenských kasáren, které byly bezúplatně převedeny Ministerstvem obrany ČR Ministerstvu vnitra ČR. Tehdy bylo šestým azylovým zařízením v majetku státu. Do pobytového střediska v Kostelci nad Orlicí přišlo právě v tento den, tedy v pátek 5. ledna 2001, prvních 50 osob z osmi zemí světa a různého náboženského vyznání. Provoz střediska na počátku zajišťovalo více než třicet odborných zaměstnanců. Tito prošli jednotlivá azylová zařízení Správy uprchlických zařízení Ministerstva vnitra ČR, aby se seznámili s provozem. Následovala také teoretická příprava, tam poznali specifika různých etnik a prošli přípravou, jak k nim přistupovat. Absolvovali psychosociální výcvik a tam se učili zvládat různé zátěžové situace a stres.

2.2 Návaznost výuky – přípravná třída

V návaznosti na zahájení provozu PoS MV se muselo umět reagovat na příliv nových žáků – cizinců. Žáci začali docházet ne po jednom, nýbrž po desítkách. V takovéto situaci bylo nutné zřídit třídu pro jazykovou přípravu, jako první „záchytnou“ stanici, která by děti připravila po jazykové stránce na výuku v běžných třídách školy, pomohla jim adaptovat se na prostředí české školy a usnadnila jim orientaci v českém prostředí. Ve třídě se vzdělávají žáci od 6 do 17 let. Protože školní docházka je povinná, žáci dochází pravidelně. Počet žáků je proměnlivý, žáci průběžně přicházejí a odcházejí. Žáci nemají stejnou jazykovou úroveň, v některých případech nemají s učitelkou žádný společný jazyk, kterým by spolu mohli komunikovat. Jsou různého původu, pocházejí velmi často ze zemí, které jsou nám vzdáleny kulturně i historicky. Někteří žáci mohou být ze vzájemně nepřátelených zemí a mohou spolu být v konfliktu (*zvláště u starších dětí, menší děti toto příliš neřeší*).

Obrázek 7 : Děti při činnostech ve výuce³¹

Ve třídě se setkávají žáci (děti) různého náboženského vyznání. Převládajícím náboženstvím je islám. Děti jsou podle islámu vychovávány odmalička. Islám představuje základ jejich kolektivní identity. Někteří z

³¹ <http://www.zskostelec.cz> [online]. [cit. 2013-02-04].

žáků mají za sebou traumatické, pro nás nepředstavitelné zkušenosti. Některé trpí posttraumatickými poruchami, setkávají se s jinou kulturou, bývají uzavřené. Jejich nadání je různé, ve třídě se setkávají žáci nadaní s podprůměrnými, někdy i mentálně retardovanými. Úroveň vzdělání žáků v zemích původu je velice rozdílná. Výjimkou nejsou ani děti –náctileté, které mají za sebou minimální nebo žádnou školní docházku. Motivaci k učení mají různou a pro rodiče vzdělávání svých potomků často není prioritou. Dobrá spolupráce rodičů, vedení školy a vedení PoS je důležitá. Učitel musí znát sociální problematiku žáků, musí být flexibilní a musí být obeznámen s náboženskými zvyklostmi žáků. Musí být také trpělivý, dobře připravený pro práci, důsledný a laskavý. Musí mít přehled o tom, co kdo dělá a na jaké úrovni jednotliví žáci jsou.

2.3 Popis kvalitativního výzkumu

Základem tohoto výzkumného šetření byly polostrukturované rozhovory s pedagogy, kteří vyučují děti cizinců. Polostrukturovaný rozhovor obsahoval celkem patnáct otázek. Otázky byly tematicky zaměřené na osobní zkušenosti pedagogů s výukou multikulturní výchovy. Sběr dat jsem si prováděla osobně. Navštívila jsem dvanáct respondentů nejčastěji přímo na pracovišti, tedy v hodině výuky nebo těsně po jejím skončení. Ve dvou případech se rozhovor uskutečnil v kanceláři realizátorky výzkumu. Data byla získána od všech dvanácti oslovených pedagogů vyučujících děti žadatelů o udělení mezinárodní ochrany.

2.3.1 Cíle výzkumu

Konkrétním cílem výzkumu bylo porozumět tomu a pochopit, co nám říkají realizátoři multikulturní výchovy, a znát zkušenosti s její aplikací. Výsledky výzkumného šetření po provedeném ověření informací potvrdily hypotézu, pedagogové jsou dobře připraveni zvládat výuku cizinců.

2.3.2 Fáze výzkumu

Nejprve jsem zvážila vhodnost použití metodiky výzkumu s expertní skupinou na schůzce, která proběhla v měsíci říjnu 2012. V listopadu jsem

tvořila vhodné otázky do rozhovoru. Poté se mně v měsíci prosinci podařilo zrealizovat rozhovory s dvanácti pedagogy vyučujícími děti cizinců, proběhl sběr potřebných informací. Následoval přepis polostrukturovaných rozhovorů a vyhodnocení výzkumného šetření.

2.3.3 Doba realizace výzkumu

Výzkum byl realizován v měsících říjen 2012 až leden 2013. Samotný sběr dat probíhal v měsíci prosinci 2012. Respondentům byly pokládány otázky ve několika blocích. Obsahem výzkumu bylo několik oblastí, postoje v oblasti multikulturní tolerance, vzdělávacích potřeb a znalostí z oblasti.

V rámci prvního bloku výzkumu bych stručně popsala charakteristiky oslovených respondentů. Podklady jsem posbírala ze zkušeností mně podaných prostřednictvím rozhovorů s pedagogy, kteří mají víceleté vlastní zkušenosti s výukou dětí žadatelů o udělení mezinárodní ochrany. Většina z dotazovaných respondentů vyučujících multikulturní/interkulturní výchovu (dále jen MKV/IKV) má vzdělání pedagogické a vystudovala jednu vysokou školu. Jsou absolventy pedagogických nebo přímo učitelských oborů. Někteří z dotazovaných expertů absolvovali i více vysokých škol.

Otázka „Jak jste se dostal/a k MKV/IKV?“ byla zodpovězena všemi respondenty a většina dotázaných pedagogů uvedla vstup do oblasti multikulturní výchovy skrze profesní zájem v pedagogické praxi. Objevili se i odpovědi skrze praktický zájem, že dříve se o téma nijak nezajímali. Byly zmíněny i obě z možností.

Dotazovaní učitelé učí MKV/IKV v průměru dvanáct let. Rozdíly v době praxe jsou jen minimální. Nejdéle multikulturní výchovu učí jeden oslovený pedagog, dvacet let, nejméně od školního roku 2008/2009, tj. čtyři roky. Většina z dotázaných má praxi deset až patnáct let.

K otázce „Rozvíjíte se v poznání multikulturní výchovy v dosavadní praxi? Jak?“, dotazovaní respondenti sdělili následující:

Vzdělaný realizátor multikulturní výchovy, tedy pedagog, je základem pro úspěšné začlenění multikulturní výchovy jako průřezového tématu vlastního Kosteleckého vzdělávacího programu na základní škole. Pedagogové uvádí,

že se určitě rozvíjí, například: každodenní praxí, studiem literatury k tématu, pomocí internetu, účastí na seminářích a kurzech, spoluprací s neziskovými organizacemi. Při výuce českého jazyka jde hlavně o výuku mluvení, čtení, psaní, poslechu a porozumění, prvouka je chápána spíše jako soubor tematických okruhů k načerpání slovní zásoby a rozvoji komunikativních a sociokulturních kompetencí žáků. Každý nový žák si s sebou přináší jinou počáteční znalost jazyka. Děti se znalostí jiného slovanského jazyka mají naprosto jiný start než třeba děti z Íráku nebo Turecka. Oba předměty, český jazyk i prvouka, se prolínají. Vše přispívá k plnohodnotnému využití volnočasových aktivit dětí a jejich rychlé adaptaci na české prostředí. Děti žadatelů o udělení mezinárodní ochrany se zapojují do mimoškolní činnosti taky i podle toho, co jim finanční možnosti dovolí. Nabídka volnočasových aktivit také existuje v PoS. Nabídku těchto činností zajišťují zaměstnanci PoS buď přímo v prostorách PoS, kde mohou využívat i hřiště a sportovní náčiní, nebo pracovníci nevládních organizací, kdy mají klienti možnost jet na výlet, účastnit se výtvarných pobytů i vně PoS. Do příprav těchto aktivit jsou samotní žadatelé zapojováni.

Další blok otázek byl směřován do oblasti teoretických východisek výuky. V této části výzkumného šetření byly respondentům položeny následující otázky:

„Je dostatečná nabídka materiálů poskytujících podporu při výuce multikulturní výchovy v základním vzdělávání? Uveďte, kde je najdete.“

„Z jaké odborné literatury vycházíte? Je jí dostatek?“

Všichni pedagogové shodně uvedli, že přístup ke speciálním vzdělávacím zdrojům, jež jsou nezbytné pro integraci uprchlických dětí do školních aktivit či začlenění kulturní různorodosti do školních osnov, mají dostatečný. „Kdo hledá, najde. www.inkluzivniskola.cz, www.varianty.cz, www.meta.cz a další“. Odpovědi dotazovaných byly v tomto pohledu poměrně sourodé.

Otázka „Z jaké odborné literatury vycházíte? Je jí dostatek?“

Tento dotaz na respondenty byl zařazen až v průběhu pořizování rozhovorů. Otázka byla tedy položena pouze té části respondentů, kteří již na tuto

neodpověděli dříve, jmenovali již jimi používanou odbornou literaturu a metodické materiály k tématu (Varianty) v dotazování na jejich další profesní rozvoj a další vzdělávání. „*Velmi užitečné se mi rovněž jeví věci, které vyšly ve Variantách*“. Dále respondenti jmenovali českou i zahraniční literaturu o multikulturalismu, zmínili Jana Průchu, Tatjanu Šiškovou i zahraniční literaturu - Taylora.

Třetí blok otázek obsahoval dotazy směřující k osobním zkušenostem pedagogů s výukou, k používaným vzdělávacím metodám, způsobům komunikace s cílovou skupinou. Byl nejobsáhlejším blokem výzkumného šetření.

V této části výzkumu byly položeny otázky zjišťující průběh výuky ve třídě, cíle výuky. Podle respondentů se děti vzdělávají podle vlastního vzdělávacího plánu Základní školy Gutha-Jarkovského Kostelec nad Orlicí (Kostelecký vzdělávací program). Vyučovanými předměty jsou kromě českého jazyka i prvouka, matematika, výtvarná, hudební, pracovní a tělesná výchova. Zatímco v českém jazyce jde hlavně a především o výuku mluvení, čtení, psaní, poslechu a porozumění, prvouka je chápána spíše jako soubor tematických okruhů k načerpání slovní zásoby a rozvoji komunikativních a sociokulturních kompetencí žáků. Oba předměty se úzce prolínají, sociokulturní kompetence jsou běžnou součástí výuky jazyka a naopak. V matematice se pedagogové snaží opakovat a upevňovat učivo, které žáci zvládli během předchozí školní docházky. Pokud žáci učivo, přiměřené jejich věku neovládají, pracují s každým žákem individuálně. Většina dotázaných pedagogů odpověděla, že se snaží vést hodiny prakticky i teoreticky. Nevylučují zábavnou formu výuky ve vhodných situacích. Každá hodina musí být dobře připravená. Příprava je originální a musí obsahovat aktivity pro všechny jazykové úrovně. Žáky dělí do skupin. Některé děti ještě zpravidla nezvládají disciplínu ve třídě, atmosféra v takovéto třídě bývá mnohem rušnější, než je zvyklé z běžných tříd, jiné začínají pracovat systematictěji, jsou otevřené všemu novému, jsou disciplinovanější, jsou i ti, co se chtějí rovnat dospělým, zajímají se o všechno neobvyklé. Rozdílné je i jejich tempo práce. Je třeba přihlídnout i

k jejich temperamentu. V jednotlivých třídách základní školy, kam se děti integrují si pedagogové vypracovávají individuální plány. Téměř všichni oslovení respondenti využívají při výuce interaktivní tabuli. Práce s interaktivní tabulí posunula výuku ve třídě do jiné dimenze. Google nahradil obrázkový slovník a několik krabic materiálu se podařilo přenést do jednoho notebooku. Informační technologie děti baví a výuka nemá stereotypní formu. Žáci sami spoluvytváří hodinu, což zvyšuje i jejich motivaci k učení. Ještě nikdy v minulosti žáci neměli tak velký zájem o to stát před tabulí. Pracují kreativně a rádi. Třídění a přiřazování slov je mnohem jednodušší, tabule nabízí možnosti her se slovy a větami, žáci si mohou na slova doslova „sáhnout“. K dispozici mají i notebooky, na kterých si žáci učivo samostatně procvičují a zpracovávají vlastní projekty. Odpovědi zněly často i takto: *„že přístup k dětem je individuální, pomáhá i kolektiv třídy, zajišťujeme i doučování.“* Za důležitou respondenti označili spolupráci s rodinou dětí. K tomu odpovědi respondentů vykazují shodu v tom, že je to individuální. Někteří rodiče jsou ve škole denně, dochází na kurzy češtiny. Někteří se zajímají průměrně, někteří vůbec ne. Pokud mají zájem, mohou se kdykoliv na vyučování přijít podívat. Pro některé z nich není vzdělávání dětí prioritou. Dále dotazovaní velmi shodně uváděli, že u některých rodičů komplikuje komunikaci jazyková bariéra a jejich první kontakt s nimi bývá, pokud je to možné, s tlumočnickem. Na otázku přístupu rodičů k výuce jejich dětí oslovení respondenti uváděli, že neexistuje jednoznačná odpověď.

Motivace žáků i jejich rodičů je také různá. Většina dotázaných pedagogů multikulturní výchovy aplikuje zábavné formy a metody učení, využívají dnešní moderní techniku. Uvedli herní aktivity, pochvaly, osobní rozhovory *„povídáme si“*, *zájem o žáka*. Respondenti byli přesvědčeni o tom, *„že vyučování musí být zajímavé a maximálně praktické. Každý žák si musí z hodiny něco odnést, i kdyby to byla dvě slova. Metody a formy výuky střídám.“*

Procento dětí, které je integrováno do tříd základní školy, je poměrně velké. Pro některé národy však bohužel není vzdělání dětí a zvláště dívek prioritou.

Mezi žadateli o mezinárodní ochranu je mnoho rodin, které posílají děti do školy pravidelně a včas, pomáhají jim a plní všechny požadavky na ně kladené. Obecně však lze říci, že fluktuace dětí žadatelů o mezinárodní ochranu je vyšší než u ostatních dětí. Mnozí často přichází do školy pozdě. Čas je chápán, zejména v arabských zemích, jako entita relativní. Je podřízen lidskému rozhodování a nikoliv opačně, jak je zvykem v evropském prostředí. Projevy odlišného chápání času jsou zvláště u školní docházky samozřejmě chápány negativně. Často se stává, že když zaspí, nepřijde žák do školy vůbec. Písemná omluva absence dětí je mnohdy pro rodiče problémem. Téměř všichni respondenti uvádí, že fluktuace dětí je obecně vysoká. Absence, pozdní příchody. *„Je problém i s omluvenkami. Jsou však i „vzorní“ studenti. Jen jich není moc.“*

Některé rodiny jsou zde jen nakrátko, už zase jdou dál do nové země, děti se začínají učit již druhý či třetí jazyk a jejich motivace klesá. Stále nové město, noví kamarádi, nová škola. Mezi žáky jsou však nezřídka i tací, jejichž motivace, pracovitost a cílevědomost jsou příkladem českým dětem. Ke způsobu zjišťování úrovně předchozího vzdělávání dětí a jejich dosavadních znalostí všichni respondenti uvedli, že vstupní diagnostiku dětí provádí v tzv. vyrovnávací třídě – přípravné třídě v PoS. Příchod nového žáka je pro učitele i celou třídu důležitým okamžikem. Často respondenti také uváděli, že zdokladované vzdělání je vzácnou výjimkou. Téměř pravidlem je, děti žadatelů nemají jakýkoliv doklad o předchozím vzdělávání, a tak je vycházeno z informací, které dávají rodiče. Ty jsou často velmi nepřesné a rodiče dětem nějaký ten rok docházky sami rádi přidají. Je tedy nutné u dítěte zjistit úroveň vzdělání a doporučit zařazení buď do třídy pro jazykovou přípravu, nebo přímo do běžné třídy základní školy. Přijdou i děti, které už v ČR chodily do školy a jejich jazykové dovednosti jsou dobré.

„Standardizované testy nejsou k dispozici. Diagnostika je velmi složitá, učební program je v různých zemích různý, často žáci několik let nenavštěvovali žádnou školu.“ Vzdělávací systém se v různých zemích liší od našeho modelu a ne všude je školní docházka povinností.

Všichni z dotazovaných si myslí, že rozhodně jsou děti správně zařazovány do ročníků. Jedna respondentka v odpovědi specifikovala, z jakého typu zkušeností vychází. *„Hodně zvažuji, kam je zařadit. Chyby se těžko napravují.“*

Dotazovaní se také shodli na jednotném názoru u objektivního posuzování žáků a odpovídali, *„snažím se o to, většinou je dobře znám“*. *Také doufám, že jsem objektivní. I když se někdy stane, že schopnosti žáka podceníte či přeceníte. Nikdo není neomylný, občas se to stane. Při bližším poznání jsem objevila nesporné talenty“*. V tomto se určitě předpokládá, že učitel bude maximálně objektivní.

Na vysvědčení jsou žáci hodnoceni slovně, po zařazení do příslušného ročníku jsou žáci klasifikováni z větší části už známkami. Známkování vede ke srovnávání žáků a tato skupina je ze začátku neporovnatelná. *„Přesto žáci někdy známku vyžadují (zvláště tu pěknou)“*, takže dílčí práci někdy pedagogové oznámují, jindy nalepí do sešitu obrázky pro zvýšení motivace a hodnotí mírně pozitivně, ocení snahu.

Zajímavé odpovědi respondenti uváděli na položené otázky *„Jakým způsobem seznamujete své žáky s jinými kulturami?“* a *„Jaký pohled máte na odlišnosti kultur spojené s jinou vírou a jakým způsobem řešíte problémy?“*

Nejvíce respondentů uvedlo, že využívají žáky jiných kultur k tomu, aby představili svoji vlastní kulturu a seznámili i ostatní se svými zvyky a tradicemi.

Odpovídali: *„Každá země má svou kulturu, každá rodina svou víru. Pokud není v přímém rozporu s naší kulturou a vírou, nemáme spolu problém. Pokud se vyskytne problém, snažím se ho vyřešit přijatelným kompromisem.“* Jeden respondent uvedl, *„že se ocitl v situaci, kdy nedorozumění využil pozitivně jako impulz k seznámení s jinou kulturou. Zadal jsem dětem, aby ke zmíněné zemi pomohly nasbírat potřebné materiály. Ty se skládaly z map, kde byla rozloha, počet obyvatel, vlajka země. Celé dopoledne dávaly s dětmi dohromady shrnutí a vytvoření krychle, která prezentovala onu představovanou zemi. Zajímavosti dané*

země, móda (jak se vidíme), jídlo, podnebí, živočichové, rostliny, osobnosti, kultura, sport, literatura. Práce se velmi povedla, zhotovené krychle posloužily jako dekorace na chodbách a zároveň se staly dobrou učební pomůckou pro všechny.

Dalšímu respondentovi se vyskytly problémy s postním měsícem, *„kdy nemohou děti nic ve škole jíst, při výtvarné výchově nemohou kreslit postavy, obličej, neúčastní se např. pohádkových představení, neslaví Vánoce.“* Problémům se snaží předcházet a daří se. Další respondent sdělil, že *“nemá problém s tím, jak se „dívat“ na tyto lidi, komunikovat při jednáních, tolerovat je. Problémy se snažím řešit citlivě, tak abych se nedotkla odlišností spojených s rozdílnou vírou“.* Všichni respondenti vnímali tyto otázky jako velmi citlivé téma, *“je potřeba znát reakce z odlišných kultur vyplývající, vyvarovat se unáhlených závěrů.“*

Ve třídě se setkávají děti různého vyznání, ke kterému jsou vychovávány od útlého dětství. Představuje pro ně základ jejich kolektivní identity. Ve škole plně respektují náboženské tradice svých žáků a jejich rodin. Žáci jsou například omluveni z výuky v době svých nejvýznamnějších svátků. Často se však pedagogové setkávají s tím, že se muslimští rodiče snaží pro své děti vyjednat ve škole takové podmínky, které nejsou v rozporu s normami islámu. Setkávají se s žádostmi o to, aby děti nezobrazovaly živé bytosti, aby ve škole nezpívaly ani neposlouchaly hudbu. Pro starší dívky žádají osvobození od hodin tělesné výchovy, protože děvčata se před zraky chlapců nemohou ukázat ve sportovním oblečení. To všechno jsou velmi citlivá témata. *„Najdeme vždy společné řešení, dětem nabídnu k malování více témat nebo obrázků, děti nemusí zpívat, práci mohou dokončit v sousední třídě, když s ostatními zpíváme. Do hodin tělesné výchovy zařazuji míčové hry, kterých se mohou účastnit všichni.“*

Problematické bývají i oslavy našich svátků. I zde se rodiče snažili vyjednat, žádali odstranění obrázků Mikuláše a čerta z nástěnky. Takto striktní omezení se však týkají poměrně malé skupiny dětí. Učitel musí být velmi dobře obeznámen s náboženskými zvyklostmi, pak ho nic nezaskočí.

V závěrečném bloku mého výzkumného šetření jsem respondentům kladla otázky směřující k bližšímu poznání žáků, individuálnímu přístupu k nim, dobré komunikaci a empatii. Snažila jsem se porozumět tomu, co respondenti říkají a pochopit všechno, co mně povídali.

Začínala jsem dotazem, zda mají nějaké informace o tom, čím si děti, které učí, prošly, a zda ví něco o jejich předchozím životě. Dotazovaní pedagogové odpovídali, že ano. „*Mnohdy to není nic pěkného. Zásadně se nevyptávám. Čekám, co řeknou děti samy. Někdy mám informace od rodičů.*“ Další respondenti souhlasně uvedli, že jsou někdy svědky otřesných výpovědí, „*Znám mnoho emotivních příběhů, na které nikdy nezapomenu, děti si pamatují jmény!*“

Za velmi důležité při příchodu nového dítěte považují utvoření si vzájemného pouta důvěry. Pro dítě je tak vytvořen pocit bezpečí. Důležité je také seznámení s ostatními dětmi. Své místo má u dítěte i hra, ta uvolňuje napětí a přináší pocit svobody. Přímo v PoS je možné využít dětského centra. Toto dětské centrum má svoji náplň, jeho režim se řídí provozním řádem a je zajištěn odborným personálem, dvěma kvalifikovanými vychovatelkami. O dítěti je veden záznamový list (viz příloha č. 2) se základními osobními údaji. Docházka není povinná, může přijít, když dítě nebo rodič projeví zájem, zařízení je v provozu celoročně.

Respondenti se shodli na tom, že „*dalším důležitým prvkem vyjádření pocitů je kresba.*“ A k tomu je zřízena přímo v PoS výtvarná dílna. Další zařízení, kam mohou děti, ale tentokrát i dospělí zde můžou trávit svůj volný čas. Je tam k dispozici odborně proškolený pracovník, který se jim věnuje. Mohou si vyzkoušet práci na hrnčířském kruhu, tiskařském lisu, malířském stojanu a sochařské točně. Výtvarné vyjádření působí vzhledem k jejich vysoké psychické zátěži blahodárně a je pro ně i dobrou terapií. Výrobky a výtvarné práce jsou prezentovány na výstavách i mimo PoS.

Moje výzkumné šetření jsem ukončila závěrečnou otázkou položenou respondentům. Ta zněla: „*Dokážete si představit sebe v roli uprchlíka?*“ Na tuto poslední otázku mých rozhovorů s dvanáctičlennou expertní skupinou

pedagogů odpověděla většina z nich, že ano. Ale byli mezi nimi i ti, co odpověděli, že si tuto roli pro svoji osobu představit neumí.

Po ukončeném výzkumném šetření jsem zpracovala rozbor jednotlivých výstupů, které vyplynuly s postojů respondentů. Došla jsem k přesvědčení, že bych mohla říci, že moji respondenti z výzkumného šetření jsou si jednoznačně vědomi toho, že nelze v naší české společnosti uplatňovat uzavřenost vůči cizímu a jinému, neznámému. Z tohoto šetření jsem porozuměla tomu, že svoji práci s dětmi žadatelů o udělení mezinárodní ochrany zvládají dobře, a pochopila jsem, že jsou připraveni řešit i ty neožehavější problémy. Pokud porovnáím výsledky vlastního šetření s výsledky, které jsem nastudovala v literatuře, mohu říci, že se v mnohém shodují. Problémy vyskytující se v odborné literatuře se velmi podobají tomu, co uvedli respondenti ze své pedagogické praxe a osobních zkušeností s multikulturní výchovou a vzděláváním. Uvedu např. vstupní diagnostiku dětí pro jejich zařazení ke vzdělávání. Autoři odborné literatury upozorňovali na to, že nejsou doklady k prokázání získaného vzdělání, ve výzkumném šetření respondenti uváděli, že určit úroveň předchozího vzdělávání a jejich dosavadních znalostí je komplikované, často chybí doklady o předchozím vzdělávání. Další problém, který vyplynul z nastudované odborné literatury, je nesprávná komunikace, která narušuje dobré soužití. Moji respondenti uvádějí, že nesnadný komunikační proces je způsoben také proto, že nemáme všichni stejnou kulturu, minulost, tradici a žebříček hodnot. Zdůrazňují, že je třeba si umět porozumět.

Závěr

V bakalářské diplomové práci jsem se zabývala multikulturním vzděláváním dětí žadatelů o udělení mezinárodní ochrany a jejich integraci v našem městě. V teoretické části jsem přiblížila problematiku uprchlictví v ČR, popsala jsem sociokulturní znevýhodnění, přijímací a pobytová střediska, vzdělávání dětí žadatelů o udělení mezinárodní ochrany a jejich jednotlivé činnosti. V empirické části jsem představila PoS v Kostelci nad Orlicí, vyrovnávací třídu a integraci dětí ke vzdělávání do základní školy. Pro svůj výzkum jsem si zvolila učitelé a realizaci multikulturního vzdělávání dětí v PoS a v Základní škole Gutha-Jarkovského v Kostelci nad Orlicí.

Na základě vlastního studia a výzkumným šetřením jsem došla k závěru a ověřila jsem si, že hypotéza vyslovená v úvodu mé práce platí, učitelé jsou dobře připraveni vzdělávat děti žadatelů o udělení mezinárodní ochrany.

Pokud bych diskutovala nad výsledky mých zjištění, tak bych podle svého vlastního názoru na význam výsledků řekla to, že převážná většina respondentů neměla možnost za dob svých studií absolvovat kurzy multikulturní výchovy. Důvodem bylo to, že se ještě takový nebo podobný předmět nevyučoval. Dva dotazovaní respondenti uvedli, že je potřeba začínat právě u budoucích pedagogů, aby ovládali klíčové pojmy a osvojili si v dostatečné míře pedagogické metody výuky. Tento závěr výzkumu mě vedl k tomu, že by bylo zajímavé se přesvědčit, jak je to právě v oblasti přípravy budoucích pedagogů na vysokých školách v oblasti multikulturní edukace. Výsledek výzkumného šetření v širším kontextu ověřil, že je pravdou to, že v posledním desetiletí se objevuje zásadní proměna v chápání multikulturní výchovy. Je velmi patrná právě i z výsledků mého výzkumného šetření. Upouští se od kulturní skupinové identifikace a klade se větší důraz na osobnostní, individuální přístup. Ten dokáže reflektovat konkrétní situaci. Rozvoj schopností vnímat odlišnosti a pracovat s kulturními rozdíly a brát svůj pohled na svět pouze jako jeden z možných je jedním z cílů multikulturní výchovy. Závěrem bych uvedla, že stanovený cíl mé práce byl splněn. Podle mého názoru bylo ověřeno, že učitelé jsou

velmi dobře připraveni zvládat výuku dětí žadatelů o udělení mezinárodní ochrany prostřednictvím multikulturní výchovy.

Seznam použité literatury

BARTOŇOVÁ, Miroslava: *Evropská dimenze ve vzdělávání a řešení problematiky multikulturní výchovy u nás*. In. VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9.

PRŮCHA, Jan.: *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Vyd.1. Praha: Triton, 2006. 263 s. ISBN 80-7254-866-2.

SVOBODA, Zdeněk: *Metody práce s dětmi žadatelů o azyl ve vztahu k obecným metodám IKV*. In: *Didaktika - královna pedagogiky?* Sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané k 75. výročí Prof. PhDr. Zdeňka Koláře, DrSc. Ústí nad Labem: PF UJEP, 2005. ISBN 80-7044-658-7.

Metodický pokyn ke školní docházce žadatelů o azyl Čj. 10 149/2002-22

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-648-9

NIESSEN, Jan. *Rozmanitost a soudržnost: nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2000, 115 s. ISBN 92-871-4345-5.

COUSSEYOVÁ, M.: *Rámec integrační politiky*. Praha: Vydavatelství Rady Evropy, 2000. ISBN 92-871-4341-2.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001, 98 s. ISBN 80-211-0372-8.

HAJSKÁ, Markéta a Máša BOŘKOVCOVÁ. *Analýza kurzů multikulturní výchovy pro budoucí pedagogy na českých vysokých školách: [závěrečná zpráva z výzkumu]*. Praha: Člověk v tísni, 2009?, 107 s. ISBN 978-80-86961-59-0.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Ostatní zdroje

VAVŘÍKOVÁ, Petra. *Využití prvků terapií při volnočasových aktivitách dětí žadatelů o udělení mezinárodní ochrany*. Bakalářská práce. Brno, 2009. 67 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PaedDr. Marie Pavlovská, Ph.D.

Internetové zdroje

SPRÁVA UPRCHLICKÝCH ZAŘÍZENÍ. *Výroční zpráva* [online]. 2011. vyd. 2011 [cit. 2012-11-19]. Dostupné z: www.suz.cz

Rámcový vzdělávací program [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [cit. 2012-12-01]. Dostupné z: www.msmt.cz

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD.

[Http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_rizeni_azyl](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_rizeni_azyl)[online]. [cit. 2013-01-11].

[Http://www.zskostelec.cz](http://www.zskostelec.cz) [online]. [cit. 2013-02-04].

[Http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas.html](http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas.html) [online]. [cit. 2013-01-11].

[Http://www.inkluzivniskola.cz](http://www.inkluzivniskola.cz) [online]. [cit. 2013-01-29].

[Http://www.meta.cz](http://www.meta.cz) [online]. [cit. 2013-01-29]. Dostupné z: <http://www.meta-os.cz/pic/10-sluzby-pro-cizince-poradenstvi-ve-vzdelavani.aspx>

[Http://www.clovektisni.cz](http://www.clovektisni.cz) [online]. [cit. 2013-02-04]. Dostupné z: www.clovektisni.cz

[Http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_37.pdf](http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_37.pdf) [online]. [cit. 2013-02-06].

Seznam obrázků

Obrázek 1: Ocenění nejlepších žáků a studentů z řad uprchlíků.....	9
Obrázek 2: Počet žadatelů o mezinárodní ochranu v ČR a počet udělených azylů v letech 1993-2010.....	10
Obrázek 3: Pobytové středisko v Kostelci nad Orlicí	13
Obrázek 4: Děti žadatelů o azyl	14
Obrázek 5: Práce s interaktivní tabulí – projekt EUF 2009-16	18
Obrázek 6: Myšlenková mapa	21
Obrázek 7: Děti při činnostech ve výuce.....	30

Přílohy

Příloha 1 - Pracovní list pro práci s dětmi ³²

PŘIPRAVENÉ VÝUKOVÉ MATERIÁLY ke ztažení na portále
www.inkluzivniskola.cz.

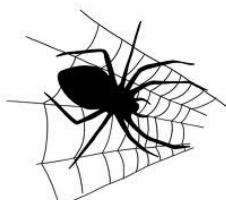
ŽIVOČICHOVÉ

V přírodopise se učíme o přírodě. Přírodu tvoří (mimo jiné):

živočichové ..... (napiš ve svém jazyce)

rostliny ..... (napiš ve svém jazyce)

Živočichové mají **tělo** a **končetiny**. Popiš u obrázku, kde je tělo a kde končetiny:

ČLENOVCI

Členovci jsou živočichové. Jejich tělo tvoří

hlava ..... (napiš ve svém jazyce)

hrud' ..... (napiš ve svém jazyce)

(někdy **hlavohrud'**)

zadeček ..... (napiš ve svém jazyce)

Na povrchu těla mají tvrdou schránku (něco jako **kostra**).

Členovci jsou:

1) Pavoukovci

a) Pavouci (Pavouk)

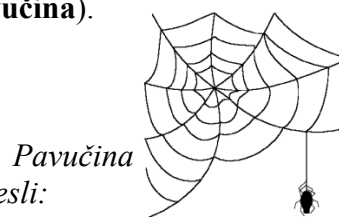
---

³² <http://www.inkluzivniskola.cz> [online]. [cit. 2013-01-29].

Jejich tělo tvoří **hlavohrud'** a **zadeček**. Také má **snovací bradavky**, ze kterých teče **tekutina**, která dělá pavučinu (**pavučina**).
Potrava: **hmyz** (např. moucha)

!!! Úkol:

Nakresli tělo pavouka. Do obrázku zakresli:
Hlavohrud', zadeček, snovací bradavky

b) Roztoči

Roztoči jsou malí, měří maximálně několik milimetrů.

Klíště obecné

Potrava: Klíště obecné saje krev – člověku nebo zvířatům. Je to **parazit**.

c) Štíři

Štír

2) Korýši

Rak říční

Rak má **krunýř**. To je tvrdá schránka na povrchu těla. Jeho tělo tvoří hlavohrud' a zadeček. Na hlavohrudí má tykadla (**tykadlo**). Má pět párů končetin. První dva páry se jmenují klepeta (**klepeto**).

Dýchací soustava – dýchá žábry (**žábry**).

!!!!Úkol:

Nakresli tělo raka. Do obrázku zakresli:
hlavohrud', zadeček, krunýř, tykadlo, klepeto, žábry

Příloha 2 Záznamový list dítěte

Dětské centrum

Azylové zařízení/ zařízení pro zajištění

cizinců.....

ZÁZNAMOVÝ LIST DÍTĚTE

Jméno a

příjmení.....

Datum narození.....

státní

příslušnost.....

pokoj č. ....

Rodiče dítěte:

Jméno a příjmení – matka ..... nar.

Jméno a příjmení – otec.....nar.

Jiný zákonný zástupce dítěte:

Jméno a příjmení .....nar.

Vyjádření lékaře v přijímacím středisku/ v zařízení pro zajištění cizinců:

Dítě je zdravé, může být přijato do dětského kolektivu zařízení dle zdravotní dokumentace

Dítě vyžaduje speciální péči v oblasti:

zdravotní .....

tělesné.....

smyslové.....

jiné.....

Alergie:.....

Jiná sdělení o dítěti:

.....
.....

V PřS/ ZZC.....dne.....

razítko a podpis lékaře

Nástup do dětského centra.....

Údaje k dítěti uvedené rodičem při nástupu do dětského centra (zdravotní stav a jiné podstatné

údaje):.....

Rodič/ jiný zákonný zástupce dítěte souhlasí s tím, aby dítě do dětského centra přicházelo a odcházelo samostatně

.....

podpis rodiče/jiného zákonného zástupce

Rodič/jiný zákonný zástupce dítěte souhlasí s tím, aby Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra ČR, se sídlem Lhotecká 7, 143 01 Praha 4, v mezích zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, zpracovávala osobní údaje související s vedením záznamového listu výše uvedeného dítěte.

.....

podpis rodiče/jiného zákonného zástupce

Záznamy o dítěti		
Datum		Podpis